Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера дена ★ ШИНАРА, 22 АВГУСТ, 1989 ШУ. ★ № 100 (7758). ★ Мах 3 кеп.

Нохч-ГIалгIай АССР Сийлен цIераш яларах дола

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Музыкальни искусства дегIакхувлача доккхий гIуллакхаш карагIдувларахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи сийлен цIераш лойла:

«Нохч-ГIалгIай АССР халкъа артист»

Айдамиров Саид Магомедовича — Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен филармоне «Илли» яхача фольклорни ансамбла артиста.

«Нохч-ГIалгIай АССР заслуженни артист»

Идрисов Суламбек Гилалниевича — Московски областной филармоне балета артиста.

Перекопский Николай Федоровича — Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен филармоне СССР халкъа артиста М. Эсамбаева коллективерча солист-вокалиста.

Хасанов Заиндена — Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен филармоне солиста.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель
Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь
С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный,
1989 шера, 14 август.

ПРОЕКТ

ХIАНЗАРЧА ХЬАЛАШКАРА ПАРТЕ КЪАМАН ПОЛИТИКА

(КПСС платформа)

КПСС ЦК Политбюро соцамга хьежжа кепатох «ХIанзарча хьалашкара парте къаман политика» яхача КПСС платформа проект, из ювца лерхI къамашта юкъерча гIулакхашта хетаяь хургйолча ЦК Пленуме.

Къаман дош Советски Союзе укх тIеххьарча хана Iалаьмате ира латт. Парте кхетаду, цунца ювзаенна проблемаш къоастаяр перестройка яхела а вай мехка кхоаненна а геттара боккха лоархIам болаш долга. Советски общество революционно кердаякккхара наькъаца мара кхоачашдулургдолаш а де йиш йолаш а хIама дац из. Цу даькъе керттера лоархIам болаш хургда СССР-ча социализма экономически а политически а системана хIанзарча этапе ду хувцамаш. Из декхар принципиальни наькъаца кхоачашдара де дезар белгалдаьккхад «Къамашта юкъерча гIулакхех» йолча КПСС XIX Ерригсоюзни конференце резолюце тIа.

СССР халкъа депутатий I Съезд чакхъяккхарца а цул тIехьагIа Iаьдала керда союзни, республикански, моттигашкара органаш вIашагIйоххарца а хьахулаш йоагIа советски къамашта юкъера гIулакхаш дегIадоаладеча хьаIайна дешаш къестаде йиш хулийта политически механизм. ЛаьрххIа цу дешашна хьежа декхарийла я СССР Лакхехьарча Совета Къамий Совети цун комиссеш.

КПСС ЦК динза даргдоацаш лерхI, къаман деша хьакъехьара парте хIанзара политика перестройка юкъарча концепце эттара лоархIамегIдола дакъа долга белгалдаккхар, халкъий нийсхо а а моллагIча къамех бар, аьнна, наьха нийсхо а вIашидикагIча тайпара таръяра принципаш тIа вай мехкара дерригa халкъаш паргIатта дегIакхувлилга, царна юкъера доттагIал а вIаши цхьана леладу гIулакхаш а чIоагIдар Iалащдергдола даймехкен дунени опыт теркал а еш.

Ювца могаеш йола ер платформа — партийни комитеташта, советски органашта, Iилман учрежденейшта, шеррача общественноста, бе-беча общественни болламашта, Iилманхошта хетачун а пресса материалашта а анализ ярах хьахиннар. СССР халкъа депутатий Съезде оттаяь керда идеяш теркальярах хьахиннар да, из. КПСС ЦК ихача письмош тIа бе-беча къамех болча советски наха хетар теркалдар а да из.

ладелар къаман деша хьакъехьара социалистически программа кхоачашъе. Цун дог дар В. И. Ленина оттаяь къаман самоопределене а къахьегамхоша интернациональни вIаши цхьана гIуллакхаш леладара а хьакъехьара лозунгаш.

ССР Союз вIашагIйоллилга чакхдоалар ирача политически къовсаме. Мехка къаман-паччахьалкхе хьаяра бе-бе наькъаш лехар. В. И. Ленина карагIдаьнна доккха хIама фуд аьлча, из да цу хана кхераме дар тIа ца эцийта цун вIаштIехьдалар: вешта аьлча, юкъарча де лерхIарашка кхачара къонача советски республикай низаш а таронаш а вIашагIа ца тохийта конфедерацех йола предложени а дерригa дIадаьлча къаман-паччахьалкхен образованеш шоай лоIамагIа хилара геттара никъ бехкаш хинна, унитарни паччахьалкхе хьаяра тIаерзаяь йола «автономизаце» проект а чакх ца ялийтар.

Республикаш вIашагIтехар советски федераце кIийлен тIа, цхьан оагIорахьара цо халкъашта таро елар самоопределенех йола бокъо кхоачашъе а шоай паччахьалкхел хьае а, вокх оагIорахьара — низаш кхотададах, социалистически наькъагIа цхьана дегIаахарах хьайоалача совленех пайда эца.

Дуккхача къамаша юхаметтаоттайир е юххьанца хьайир шоай паччахьалкхел, къаман-территориальни автономе бе-бе формаш. 1922 шерарча Договора а 1924 шерарча СССР Конституце а кIийлен тIа союзни социалистически паччахьалкхе хьаяро йиш хилийтар низаш кхота а даь, мехка индустриализаци е, тIехьайиса йистош дIаяхара а юрт социалистически наькъагIа кердаякккхара, халкъаш экономически дегIакхувлара, цар материальни Iалашо тоаяра а боарамаш хьанийсде. Хьахилар цаI йола халкъбоахама комплекс. Советски къамий социальни структура дикагIча оагIорахьа хувцаелар. Духовни даькъе къаман самобытность лораяра а дегIайоалаяра а таронаш хьакхеллар. Цунца цхьана чакхъювлар интеграционни процессаш, уж хьахулга Iалащдора де лерхIараши идеалаши цаIаш хиларо, керда социальни общность — советски халкъ хьадарга объективно дугар цо.

Хьалха хинна цабезам а цатешам а боаккхаш-боаккхаш дIабаккхарга дуга, халкъашта юкъе доттагIал хьакхоллара кIийле хилар цу дерриттнех. Цун низ а чIоагIал а биззача боараме гучаяьлар Даймехка тIем тIа, берригa советски нах гIайттар дуккхача къамех латтача шоай Даьхен паргIато а кортамукъале а лорае, цхьана эшайир фашизм.

ДIахо дегIаахара даькъе мел дукха вIашдухьаленаш хинналле а, леррагIа дIайодар халкъий экономически, социальни, духовни прогресс. Мехка ерригача регионашка хьахилар доккхий производительни низаш. Республикашка хьалкхийра шоай болхлой класс, Iилман-технически а художественни а интеллигенци. Механизацен кооперацен кIийлен тIа хувцаделар юрта сибат. Наьха санна айбелар дерригача советски халкъий дешара боарам. Къулбаседе, СибарегIе, Гаьнара Малхбоале промышленни а юртбоахама а даькъе караерзаярах, керда индустриальни, Iилман, культурни центраш хьаярах хувцаделар мехка къаман карта. Тахан цхьаьккха территори яц бе-бе къамех бола нах цхьана ца бахаш а цар къа ца хьегаш а. Кхьча бесса хилар демографически ситуаци, из белгалйоалар городашка баха нах дукха а дуккхагIа хиларца.

Цу кIоарггача хувцамаша хьахилийтар керда реальностьаш, хIара къаман общность дIахо дегIайоалаяра эша хьалаш хьанхоллваш санна, къамашта юкъерча гIулакхашта гармонизаци яра а теркальянза яргьяц уж. Цхьабакъда, меттахьа ца йоалаш лаьттача къаман-паччахьалкхен устройства формаша йиш хилийтацар керда эшараш биззача боараме теркалде, общественни вахара цу лоархIамеча даькъе кердача таронех пайда эца. Цигара хьадоагIаш да къаман политика овлангара дена кердаяккханза ярг ца хилар. Хьалхарча аргIан из дIадех перестройка хьаьддача декхараша.

ХIанз мехка хьалашка нийсъенна къаман дегIаахара а къамашта юкъерча гIулакхий а проблемаш дIаяхача ханара хьайоагIаши кIоаргга овлаш долаши я. Цу хIаманна дух тIа довланза даргдац, хIаьта социалистически идеалашца а принципашца а тарлуш мел доацачунна чIоагIа духьала довла деза.

Къаман политикана пролетарски революце енна импульсаш вай дерригача историе шерашка дIайовш яц. Цхьабакъда, В. И. Ленин дIаваьнна дукха ха ялалехьа общественни дегIаахара даькъе дIадоладенна юхмаччахьара гIулакхаш чIоагIа Iеткъар къамашта юкъерча отношенешта а.

Геттара централизованни цхьан кепара структураш чIоагIа эшаш хиннача административно-командни системас ха дIа ме йода тIа-тIа кIезигагIа теркалдора къамаш дегIаахара эшараш. Доалаш-доалаш котдаьлар гIулакх ведомственни, бюрократически - юкъерча хьисапе лeладелга, из Iеткъар дерригнена — производственни низаш дIа-юха нийсдара, метта проблемашта, образованена а культурана а. Юкъарпаччахьалкхен хьашташ лорадара кеп а увттаеш, республикаш шоай лоIаме хилара доазув уттадора, унитаризмага дигара тенденцега низ болар. 1924 шерарча Конституце тIа Союза а республика а компетенцена оттадаь хинна доазув кIезиг-кIезига доаккхаш, дIадаьккхар, республикай суверенитетах дукхагIча даькъе формальни хIама хилар.

Къаман проблемаш иръяьча цIенхашттача бахьанех цаI дар дуккхача наха репрессеш яр, шоаш даим даьхача моттигашкара ара а даьха, бIарчча халкъаш кхыча республикашкен регионашкен Iодахийтар къаьстта а долаш. Из ди тIаккхьчар гIалмакхахошта, къоарашошта, балкарцашта, нохчашта, гIалгIашта, крымски татарашта, туркашта-месхетинцашта, немцашта, корейцашта, грекашта, курдашта. Даь бахьан а доацаш, националисташ ба яхаш, бехкаш дора. са даккха битацар республикай дуккха партийни паччахьалкхени болхлой, къаман интеллигенце викалаш.

XX съезд хинначул тIехьагIа уж решенеш харцахьа лаьрхIаяле а, дIаяьхаяле а, нийсъялийта харцонаш массанахьа а цIенъяь дIаяханзар.

Таханарча дийнахьара дукха проблемаш индустриально-экономически дегIаахаро ше хьахилийта, цох социальни а экологически а даькъе хьахулараш теркал ца дарах хьахиннa я. Къаман догуйланна доккха зе даьд доал дара отраслевой принцип толаро а цунца ювзаеннача ведомственносто а. Из бахьанце массаза яхар санна теркал ца деш дутар къаман хьалаш а традицеш а, экологе дIадехараш, территореш комплексно дегIакхувлара хьашташ. Дуккхача хана республикански, краевой, областной органаша шоаша а промышленни потенциал дегIайоалаяра никъ нийса лостам болаш лелабаьбац.

Къамашта юкъерча гIулакхий хIанзара проблемаш дукхагIча даькъе ювзаенна я объективни общественни процессий боагIаш бола мах ца барца. XX-ча бIаьшере шоллагIча даькъе чу яьннача хана къамаш дегIаахараи шоайла вIаши гаргаахараи, шоай лоIаме хила ловш хиларaи интеграционни бувзамаш кIоаргдара тIакхувш хиларaи юкъе дерригача дунен тIа йола вIашдухьаленаш хоаелар дуккхача къамех латтача вай мехка а. Цунна йоагIача бесса анализ янзар, политике теркалдинзар.

Къаман сакхетам боккхагIа хиларо ший халкъа историецара, цун культурни маьхаленашцара, традицешцара безам сомабоаккхар. Цхьабакъда, уж хьашташ кхоачашдара новкъарле йора къамаш сихдаь вIаши гарга дигара хьакъехьарча теоретически установкаша, къаман дош дизза а бокъонца а къоастадаь даьнад, яхаш дийцача хабараша, хIаьта цо мадарра аьлча, къамаш бе-бе хилар, духовни вахара башхалонаш хилар доадора.

Укх тIеххьарча итташ шерашка хулача демографически, экономически, социальни профессеша цхьайолча регионашка наьха санна хийцаб даим цига баьхачеи миграци ярах цига баха хайшачеи наьха дукхала боарам, хIаьта цо кхерам тIатессаб къаман самобытность лораяра. Цу тIа баха нах механически алсамбалара кхы а халонаш хулийтар социальни даькъе, из Iаткъар болхлой класса къаман структурана. Дукха бераш дарах баха нах алсамбаьннача вокх регионашка болх бе моттигаш яц. Цу дерригне а къамашта юкъерча гIулакхашка кхохкам оттабора.

Къаман политика ленински принципаш телхаярах зе даьлар мехка дерригача халкъашта, цу даькъе эрсий халкъа а доалаш. Вай ерригача Союзана консолидаци еча хьалхалаьттача, къаман районаш тIехьаюсилга дIадаккхара лоархIамегIдола дакъа юкъедихьача Россе а тахан ира латт дукхха социально-экономически проблемаш, экологе, исторически памятникаш юхаметтаоттадара, къаман культура маьхаленаш лораяра проблемаш.

Къаман башхало йоаггIача бесса теркал ца яр, дукхха социальни проблемаш къоаста ца яр чIоагIа Iеткъар къаман сакхетама, цо хьахилийтар эгIазло, хIаьта цох хийла пайда эцар хьал кхоллара, къаман экстремизмана эшар хьакхоллар цо. Цу дерригне мехка цхьайолча регионашка геттара кхерамеча хьал тIа кхоачайир къаман проблемаш, укхаза хьаIайна вIашдухьаленаш дIайоалаеннача перестройка процессана духьала яьхар.

Радикальни реформай наькъа тIа яьннача советски обществас хIанз критически мах бу ше яьккхача хана. Декхар сенах латт аьлча, из латт маьхе мел дар лора а деш, нийсхо йолаш мел доацар дIадаккхарах, вай мехка хIара халкъа экономически, политически, духовни вахара керда хьинар чудоссадарах, къамаш паргIатта дегIакхувлара никъ хьабеларах. ХIаьта цунца цхьана социалистически общества интернациональни цхьоагIо чIоагIъярах, цунга низ болийтарах, дуккхача къамех латта Советски паччахьалкхе чIоагIъярах. **Кердача кIийлен тIа къамашта юкъерча гIулакхашта гармонизаци яр — парте къаман политикас эггара сийлахьа дола декхар.**

Цунца дувзаденна малагIаш да къаман политика стратегически декхараш а керттера лостамаш а?

Ший кхыча керттерча хьисапашта юкъе, социализмо лерхI халкъаш доттагIленца дахар, царех хIаране бокъо а йиза таро а хила еза ший лоIаме хулгеи самобытности, культура, традицеш, мотт лорабе. Тахан лоархIамегIдола декхар сенах латта аьлча, из латт къамани интернациональнии маьхаленаш а хьашташ а боаррамагIа вIаши тарделга Iалашду хьадда паччахьалкхен, общественни, экономически механизмаш хьаярах.

Из декхар дIакъоастаде йиш яц экономически, социальни, политически отношенешта перестройка ярах. Советски обществана демократизаци яра, халкъа социалистически самоуправлени яра наькъаца мара кхоачашде йиш йолаш дац из. Цу хана къаман политика ер лостамаш да хьалхарча плане доалараш:

— советски федераци эргаяккхар, из реальни политически а экономически а чулоацамца хьалийзар;

— къаман автономе ерригa формай а тайпай а бокъонаши таронаши шеръяр;

— хIара халкъа цхьатарра бокъонаш ялар, хIара къаман ший тайпара хьашташ кхоачашдар,

— къаман культураши метташи паргIатта дегIакхувлара эша хьалаш Iалащдар;

— къаман белгалонах гражданий бокъонаш IотеIаерг ца хилара лу гарантеш чIоагIъяр;

— къаман гIулакхий даькъе бу. берригa идейно-политически, кхетам балара болх эргабаккхар.

(Чаккхе 2-ча оагIо тIа).

МАЛАГIА ТIЕХЬАЛЕ КХАЬЧАЙ ВАЙГА

Советски Iаьдала шерашка даьчун боарам а лоархIам а кхетабара, вай сенгара дIадоладеннад дагакхаба деза. Iалаьмате йоккхийча моттигашка, къаьстта а къаман районашка, промышленни производство вIалла яцар, къаман культура бIарчча тIоанаш халкъашта довзаш дацар. Общественни дегIаахара феодальни а, кхыметтел патриархально-родовой а стаде дар дукха халкъаш. Социальни нийсхо ца хилар кхы а кIоаргдора къаман низIоткъамо.

Октябрьски революци котъяьнначул тIехьагIа парти а Советски Iаьдал а до-

ХIАРАНЕНА — КХОККХА ГРАММ...

НАЗРАНЕРЧА БОЛХЛОЙ СТОЛОВЕШКА ЭТТАЧА БАЬЦАДААРИЙ МОЦАЛАХ ЙОЛА РЕЙД

НАЗРАНЕРЧА болхлой столовешка баьцадаарий моцал эттай яхаш, наха дувцаш тешаш дацар тхо из сурт тхоашта бIаргадовлцца. Мишта оттаду повара болхлочоа хьалхашка моша хIама юкъе йоацаш даар, аьнна, хетар. ХIанз хьо дIа-хьа мел хьежача бIарг Iехабеш, хьогабеш цIе помидораш, «гIарчIгIарчI» яхаш лелхача дIакхаьча кабуц, харбазаш... Лаьттан хозне хьахьокха уж шортта латтача хана а ца хилча, маца хургья уж столовешка?

Уж уйлаш дагайолаш чудаьлар тхо района болхлой класса керттерча нана-цIагIа — Ахриева цIерагIча «Электроинструмент» яхача столове. Зал йизза хIама даа Iохайшача болхлошта юкъе гIолла дIа-хьа ухаш лел тхо салат чудолаш оаркхилг тхоашта корадоагIий хьожаш. Хьал а Iо а чакхдаьлча — корадинзар. Менюга а хьежар. Ийс тайпара даар тIадолча цу тIа а яьккхаяцар баьцадаарий цIи.

Хетт оаха столове заведующега Цурова Лидайга:

— Фуд ер, фу бахьан да болхлой баьцадаарех сел оаша хьогабар?

— Сона сайна а эхь хет укх чу хIама дуача болхлоех, — аьлар Лидас. — Дукха дийцад, дуккхаза гIеттадаьд оаха из дош райпо общепитерча тхоай кулгалхошта хьалхашка. Цигара снабжещаш ба тха столови баьцадаарашца а кхыча продукташца а Iалашъе езараш. Масехказза со се а хиннай цига. «Дац, — йоах, — доацар мича дахьаргда оаха?».

— Укх шера кхы керда нарс бIаргалйнаяц укх чу, кабуцах даь салат хиннадац яхаш, — тхога леткъаш бар трикотажни фабрикерча столове хIама даа хьачубаьхка мехкарий а.

ДIадахача шера берхIалла ехкача нарсел совгIа кхы баьцадаарех хIама яцар цигарча меню тIа а тхо хиннача дийнахьа. Тамаш еций ахкан юккъе 17 тайпара долча даара юкъе салат ца хилар?!

Заводской столовера цний лоалахо мо цIе-кIай лу укхазарча столове заведующи Кодзоева Зоя а, оаха доахача бехкех. Вешта, тхо доацаш а тоъ цунна-м бехкаш доаха нах. Цунга а йоах общепита болхлоша: «Йоацар мичара яхьаргья оаха?».

Иштта кердача сомах а баьцадаарех а хьогаш Iайхача цехашка къахьегаш ахка чакхдоаккхаш боахк болхлой.

Хьожаргда вай баьцадаараштa эггара паргIата болча июлен августех «Электроинструмент» завода болхлоша мел баьцадаараш диад. ЯлхлагIча июле — килограммах 1 сом и 50 кепиг доакхха герга хьачаш миссел мара йоаца помидораш ера столове. КIира даьлча (12 июле) 72 килограмм ера. ТIаккха цхьа юкъ яьннача гIолла 57 килограмм ера уж.

Лоацца аьлча, хохаш а цкъа ена хинна кабуц а IотIатехача — цу цхьан беттан ах беттаи электроинструментцаша шоай столове диача баьцадаарех 300 килограмм хилар. Цу юкъа (шоатденоши кIиранденоши доацаш) 32 балха ди хиннад столове болх беш а наха цига хIама дуаш а. Арифметически хьисапе дIалаьрхIача цу 32 дийнахьа хIара болхлочоа цхьацца килограмм мара витаминни баьцадаараш кхаьчадац, вешта аьлча дийнахьа — кхоккха грамм совгIа.

Кхы а вогIа да трикотажницийгIулакх. Нагахьа санна вай бувцача лоалахой столове 38 килограмм керда нарсаш ена хинналле, фабрикерча мехкарашта укх шера вIалла бIарга а яйнаяц уж. ХIаьта помидораш цу вай ювцача юкъа 157 килограмм мара а еваяц.

Мел кхоачаргьяр уж хIаранена, нагахьа санна фабрикера массавола 1500 саг цу столове хIама дуаш валаре?

ХIАНЗ бахьанаш дувцаргда вай. Из дерригa оаха дIадийцача райпо хьакимех юкъ тIара хувцалуш а, из новкъа долаш корзагIваьнна хьайза а саг нийсваланзар тхона. ВIалла уж болхлой а уж столовеш а йоацаш санна дар общепита директора когаметта волча Шакриева дийцар.

— Базар тIара хьаний а деш, царна уж баьцадаараш дIа ца кхухье де хIама долаш дац тхо, — аьлар цо. — Из де тха йиш а яц. Сел дукха мах а телаш оаха хьайиду уж баьцадаараш болхлошта деза а дезац.

Къа-яI болхлой! Царна эша баьцадаараш базар тIара ийде дезаш ба райповцаш килограммах 2—3 сом а телаш, шоай контора мерий кIал казенни маьхах 15—20 кепиг килограммах а телаш, кооперативаша а спекулянташа а «Торгхладокомбината» тика чура дIакхухьаш латта помидораш а кхыдола баьцадаараш а бIаргагац царна. Цу маьхах цу чура хьа а ийдеш, болхлой столовешка уж дIакхухьаш шоашта хало ечул аттагIа хет царна базара маьхах ийдаьраш болхлой кисана Iаткъ, яхаш бахьанаш а доахаш, уж теркал ца беш баьгIача. Цу вай ювцача «Торгхладокомбината» цIерагIа хьайийла массехк тика я Назране Iаьдала маьхах баьцадаараш дохкаш.

Хилар тхо царех № 6 йолча цхьан тика чу. ХIаьтта ена комсаш Iойоассаеш боахкар грузчикаш. ХIанз-хIанз яхар мо хьакхача езаш помидорех етта машинаш а яр. Хетт оаха тика заведующега Алмазова Хадчатага:

— Райпо общепитага гIолла «Электроинструмент» завода а трикотажни фабрика а столовешка шоай маьхах дIаяхьийта йиш йий шун ер комсаш а хьаяхьаргйола помидораш а?

— ХIана яц тха йиш?, — аьнна цецъяьлар заведующи. — Болхлоша хIама дуача моттигашка-м вIалла йиш еце а ма йохьийтаргъярий оаха уж. Тхона фу бе да тхоашта кара мах хьабелча.

Цига кара мах дIабала лац общепита, базар тIа бала йиш я. Вешта сен дувц из? МалагIа хьаким ва цу «Торгхладокомбината» системе: «Болхлой столовешта эшар тхона», — аьлча перечисленех общепита баьцадаараш хьахецаргдоацаш?

Из таро а карара ювлийт общепита кулгалхоша. ХIана ювлийт? Уж болхлой шоай системера боацандаь а царех вIалла дог ца лазандаь а. Столовешка еш йола план-м езар общепита.

— Шун а бац болхлой столовешка мукъагIа баьцадаараш хилийта низ? — хетт оаха райпо «Коопторга» директорага Р. Кантышевга.

— Столовешта-м хац сона, бахача наьха хьашташ а кхоачашде магац тхона-м, — аьлар цо ши кулг дIахьа а дахийта. — Вай района совхозаша дIа ма даькхадий баьцадаараш кхеделга. ХIара шера оаха царца увттаду договораш каьхата тIа дус, хIаьта кхыча районаша шоаех совъяьнна хIама мара тхона хьа а лац.

Цудухьа яьсса латт хIанз райпо баьцадаарий тикаш. ХIаьта наггахьа нийсъенна цар чу хьаена хIама а хилац эца догдоагIаргдолаш: цкъа-лета, кооперативай ларекашка а базарга а хьежаш шоашта хеттача тайпара мах айбе гIерт райповцаш. ШоллагI - дале, базараша а кооперативаша а санна шоаш дохкача товара дикалгаволга хьежа селхан хинна мах тахан чухьбоаккхаш а бац райпо продавецаш. Июнь бетта енача нарсех цхьа нарс уллар райпо № 7 йолча тикачу «мах — цхьа сом» аьнна яздаь каьхат тIа а доаллаш.

— Къа ма еннаяйий, хоба ма еннайий, паста мо IажагI ма еннайий, мах чухьа а баьккхе, дIа хIана йохкац оаша ераш, — ях оаха продавецага.

— Йиш яц, — аьлар цо, — райпора бокъо цаелча.

Болхлой столовеш-м мича дагайоагIар укхаза. Бер дийлхача мара — нана оарцагIъялац, оал. Райпо оарцагIъяла мегар «делха бер» дIахозаре. Делхац. Цу вай йийцача предприятешка цхьа кулгалхо вац райпона хьалхашка болхлой гадаккха сагота волаш. Царна-м ха а хой-хьогI шоай болхлоша фу юъ а уж миштa кхоаб а? Ховргдий, царех лакхерча а лохерча а эшелонашкарча хьакимех цу столовешка хIама даа-м хац, бIарг лакха а саг дIачувоалаш ца хилча.

Лоацца аьлча, болхлой столовеш цу ден тIа кхачийтараштa юкъе дукхагIа бехкебараш цу предприятей кулгалхой шоаш ба.

ХIаьта, цу гIулакха бехкевар ца лехача а цIенхаштта бехктокхаме ца эзача а даргдоацача гIулакх дIакхаьчалга ховш мадий. Болхлой раьза бац шоаш теркал ца беш а кIеззиг-дукха мукъагIа шоай хьашташ кхоачаш ца деш а. Из санна дола хIама цкъазга политически бесса дерз...

Юххера а ер рейдови материал чакхйоалаш цхьаькха а ала ловра тхона. 3000 болхло ва цу вай ювцача шин предприяте къахьегаш, хIаране ши-ший дезал болаш а е шоаш цу дезала юкъера болаш а. Вешта аьлча, ах Назрань я из. БоагIалургбий-хьогI иззал бола нах райповцаша шоаш баьцадаарашца а кхыйолча юртбоахама продукташца а Iалашбарга сатувсаш? ХIана яц цу коллективай шоай доалахьа «баьццара» цехаш а фермаш а? Из оаха хьеду хьатIадоагIача шера а из моцал ла езаргйий-хьогI цу предприятей болхлой, аьнна, хеташ.

Рейд яьраш:

Р. Ганижева, Ахриев цIерагIча «Электроинструмент» завода халкъа тIахьожама группа председатель, **Х. Оздоев,** цу завода маляр, **М. Зангиев,** тха собкорр.

ХIАНЗАРЧА ХЬАЛАШКАРА ПАРТЕ КЪАМАН ПОЛИТИКА

(Кхетадоалар. Доладур 1-ча оагIо тIа).

МИШТА ЭРГА А ЙОАККХАРГЬЯ, ТОА А ЕРГЬЯ СОВЕТСКИ ФЕДЕРАЦИ

1985 шера денз вайцига кийч а яь кхоачашъеш я экономикерча, политикерча, общественни вахара кхыча сферашкарча реформай программа. ТIеххьарча хана мохк дегIабара берригача леламо **советски федераце радикальни хувцамаш данза даргдоацаш хилара хьакъехьарча выводага** кхоачаду гIулакх.

Вай федераци чIоагIа хилара дола тешал да хIара республика шийн лоIаме йолаш, юкъара решенеш тIаэцача дакъалаца бокъо йолаш йола цхьа Союзни паччахьалкхе а хулаш советски республикаш биззача лоIамагIа вIашагIкхеташ хилар. Къаьстта чIоагIа лоархIаме я йоагIаш йолча демократически правови гарантешца Iалашъяь йола шийн бокъонца болча лоархIамагIа къаман самоопределене ленински принцип юхаметтаоттаелга дийца йолча СССР халкъа депутатий Съезда позици.

Из принцип лерргIа хьал а лоацаш, КПСС гу эггара хьалхарча аргIана дола политически декхар, кердаяьккхача федерацега гIолла, реальни политически экономически чулоацамца из хьал а юзаш, дерригa советски къамаш дуккхача тайпара цар дIадехаращца кхоачам хиллал Iалашделга, вай мехка хьаьна низ болча халкъбоахама комплексах, Iилмани культурни потенциалах ког гIортолга а еш шийн экономикеи культуреи лакхъяра царех хIаранега шерра таронаш кхоачаргйолаш. Цу политика советски халкъаш интернациональни кхотадарга, ССР Союз чIоагIъярга дугаргдолаш.

Советски федерацех Iалаьмате йоккха потенциал йоал, хIаьта биззача боараме цунах пайда эцилга лоархIам болаш а да.

Вай федераци стабильнии из толаме дегIайоагIаши хилара услови — союзни республикайн ше бIарчча хиларга хьежжа ССР Союзен бокъонашта юкъерча оптимальни соотношенех латт. Цунца дувзаденна эггара хьалхарча плане отт царга гIолла вIаши барта а долаш къоастаде йиш йола массехк лоархIаме дош.

Хьалхардар. Советски федераце ларде латта керттера идея хьахьехха я массане а могаьача формулаца: чIоагIа Союз йоацаш чIоагIа республикаш хургьяц, чIоагIа республикаш йоацаш хургьяц.

Цунга хьежжа хьадда белгальяьнкха йоагIа Союзен республикайн компетенци а вIаши юкъара декхараш а.

— Союза дIатIачIоагIъяь хила еза политически строя лардаш оттаяраи дегIайоалаяраи, мехка оборона а кхерамзле а Iалашъяра, арахьара политика лелаяра, экономика, Iилмани культураи даькъерча юкъарча декхараштa координаци яран уж кхоачашдараи, личноста положенеш, интеграционни процессех эффективно пайда эцара а вIаши гIо делга вIаштIехьдаккхара а хиланзаяргйоаца полномочеш. Союза иштта дIатIачIоагIъяь хила еза мехка халкъбоахама комплекс динамично а чIоагIгIа а дегIайоалаелга Iалашдара хиланза яргйоаца полномочеш.

— Республикашта дIаялла еза суверенни социалистически паччахьалкхений цар статусага хьежжа йола ерригa бокъонаш. Цар кара да паччахьалкхени общественни вахара дерригa дешаш къестаделга, цар шоай лоIамагIа Союзага цо леладергдолаш дIалуш дарашкара дIайиккхараш.

— Нагахьа санна союзни закон Союза полномочей доазонал арадоалаш дале, республика бокъо я из дIадаккхара хьакъехьара дош оттаде; иштта дIадаккха доагIа республика компетенце доазонал арадоалаш дола республикански закон а.

— Союзни республикай Iаьдала лакхерча представительни органаша протест яла а кхоачаш ца еш совцаа а йиш я шоай территоре тIа союзни правительства распоряженеш, нагахьа санна союзни республика конституционни бокъонаш цар толхайой.

— Федеративни правови паччахьалкхен доазонашка хила деза ССР Союза Iаьдала органашта, управленешта а республикашта а юкъе хила йиш йола цхьа барт ца хилар къоастадара механизмаш хьаелген хоадам боллаш йола процедураш оттаелгеи. Из функци кхоачашъе могаргдар эггара хьалха конституционни суда хьисапе болх а беш СССР конституционни надзора Комитета.

ШоллагIдар. ХIанзарча хьалашка самоопределенеи суверенитетеи экономически чулоацам хьахьокх **республикаш хозрасчетагеи самофинансированегеи йовларо.** Цунга хьежжа:

— Союзни республика бокъо хила еза шийн территоре тIа лаьттан, цун недрай, хьун, хин, Iалама кхыча ресурсай да хила а уж лелае а. Цу цхьан ханна ССР Союза дIатIачIоагIъе еза царех пайда эцара общесоюзни лардаш белгалъяра, цу даькъе паччахьалкхен юкъареи межреспубликански хьашташ а мехка обороноан кхерамзлени хьашташ а теркалдеш йола бокъо.

— Рузкъан да хилара а из леладара а дешашта хьадда йола бокъонаши бехктокхами оттабар духьа белгалдаь хила деза промышленни, транспортни, юртбоахама, торгови, коммунальни, кхыйола предприятеш общественни доалахьен хоадам боллаш долча тайпай кара хилар: общесоюзни, республикански (союзни а автономни а республикай), коммунальни, кооперативни, общественни организацейн къахьегама коллективайн доалахье. Союзана тIаюс доалахьен отношенешта регулировани яра шинна оагIонна пайдане йола юкъара формаш.

— Союзен республикайн доалахьа хиларга хьежжа предприятеш хила йиш я царца цхьана, союзно-республикански доалахьа йолаш, хIаьта иштта доалахьен вIашагIъийна формаш, цу даькъе кхыча мехкарча капитало дакъалоацаш а. Цу рузкъах пайда эцара, доалдара, леладара йола бокъо, отчуждени ярга кхаччалца, белгалъю договорни ларда тIа. Цу тайпарча ларда тIа регулировани еш хила деза шин е массехк республикана кара йолча доалахьенах пайда эцареи из лелаяреи дешаш.

— Боахам лелабара экономически методаши формаши хоржилга республикаша шоай территореш тIа чакхдоакх шоаш, производствана обобществлени яреи производительни низий структураи реальни боарамга хьежжа, экономически эффективностеи социальни нийсхони принципаш теркал а еш.

— Общесоюзни рынок дегIаяра доазонашка предприятештеи организацештеи, хIаьта иштта республикашта а юкъера экономически хьалаш белгалдеш хила деза договорни ларда тIа. Республикаша шоай лоIамагIа хьахорж из е вож хозрасчета форма. ДикагIа да экономически шийна ловчча тайпара хилара боарамга диллача эргаш йола массехк цу тайпара форма оттаяра таронга хьежача. Цу эргалонашка хьежжа хила еза общесоюзни бюджете отчисленеш яреи вIаши расчеташ яреи характер а формаш а.

— Ерригача республикаша дакъалоац экономически дегIаахара тIехьайнса, хIаьта иштта стихийни зулам тIаэтта е экологически катастрофаш хинна районаш хьаллувцара йола общесоюзни фонд хьаяра, керда территореш караерзаяра юкъе.

— Республикаш экономически шоай лоIаме хилар чIоагIделга, цар халкъбоахама потенциал дегIайоалаелга, вахара хьал тоаделга дIахада йиш йолаш дац специализаци, экономически интеграци кIоаргъяра, цаI йолча рынках хьадоалачох бизза пайда эцара, юкъара Iилман - технически потенциал ебаяра процессах.

— Союзни органий лоархIаме декхар — республикаш шин оагIон а дуккхача оагIоний а ларда тIа цхьана оттаяь проекташ кхоачашъяра низаши средстваши вIашагIтоха могаргдолаш, экономически, Iилман - технически, культурни цхьана гIулакхаш леладара межреспубликански комиссеш вIашагIйохкаргйолаш гIо дар.

КхоалагIдар. Республика суверенитетаца айхха бувзам болаш да **гражданствах** дола дош. Социалистически федерализма принципашка хьежача къобалде доагIа:

— ХIара союзни республика цун берригача бахархошка дIа а кхоачаш шийн гражданство йолаш хилар. Союзни республика гражданин цу ханна СССР гражданин а ва.

Хила йиш йолаш дац къамана, динах тешара, метта, ваха ха дукха е кIезига хилара мативетIа советски гражданех цхьабараш совле йолаши вожаш бакъонаш эшаальи хилар.

ДиъалгIдар. ССР Союзах дIахкетача хана республикаша центральни органашка леладайта дIаденнад **мехка арахьарча политика керттера декхараш кхоачашделга.** Цу цхьан ханна царта дусаш да кхыча мехкий паччахьалкханешцеи дунен халкъашта юкъерча организацешцеи гIулакхаш леладара йола бокъо санна дола дIахада йиш йоаца суверенитетах доалла хIама.

Гаргарча хана кхоачашъе йоагIаш я. Цунга хьежжа ССР Союзо союзни республикаша беча арахьарча политикан арахьарча торговлеи балха юкъара порядок оттаяреи юкъара координаци яреи конституционни положени, цар шоай делегацеши массазара викалаши шоаш экономически культурни бувзамаш лоаттадеча паччахьалкхенашка ухийталга чу а доагIаш. Республикай доазол арахьара бувзамаш общесоюзни хьашташта духьала долаш хила йиш яц.

ПхелагIдар. Республикаш Союзе вIашагIтохара керттера дарех **цаI латт мехка кхерамзле, советски халкъа машаре къахьеган Iалашбарах.** Республикаша шоашкара дакъа юкъе хьу союзни органаша уж декхараш кхоачашдеча. СССР Герзашцара Низаш вIашагIдохк дуккхача къамий ларда тIа; моллагIча къамех бале а берригa гражданаш общесоюзни законашка хьежжа эскаре гIулакх де дезаш ба. Республикански Iаьдалашца барт а болаш союзни органашта тIачIоагIъю республикай территореш тIа оборонни объекташ (аэродромаш, учебни центраш, полигонаш, и. кх. дI.) вIаштIехьъяхареи царех пайда эцареи бокъо.

ЯлхлагIдар. Советски федераци эргаяккхарца дувзаденна кердача тайпара отт **СССР политически системе боккха лоархIам болаш йолча общественни организацей статусен балхен дош.** Мехка дIахьош йолча демократизаце процесса хьалашка республикайн Союзеи общественни организацешта юкъерча бувзамий формаш хьахоржилга цу организацешка шоашка дайта деза.

Боккха политически лоархIам болаш да из дош парте хьакъехьа къоастадар. КПСС хьахиннай цхьатарра уйлаш йолча наьха организаци, моллагIча къамех бале а болхлой класса, къахьегамхой хьалхалаттача викалий объединени санна. Духхьал шийн интернациональни характер бахьан долаш партена мегад социалистически наькъагIа общество дегIайоалаяра консолидирующи кулгалду низ хинна дIаотта.

КПСС хьадда харцахьа лоархI моллагIа яле а къаман ограниченность, местничество, корпоративность, ведомственность. Из я а я хург а я составага диллача интернациональни, идейно а организационно а цаI йолаш, демократически централизма принципаш тIа, юкъара Программеи Устави долаш хьаяь. Принципиально раьза хила мегаргвац КПСС къамашта екъара. Берригача коммунистий тахан бехктокхама уйла хила еза къаман ларда тIа е партийни мугIарашта, е къахьегама коллективашкеи общественни организацешкеи моллагIча тайпара а юкъ йолларгйоацаш.

Цу цхьан ханна вай федераци реальни политически экономически чулоацамца хьалйизаро хьалхадоах партийни строительстве керда наькъаш хила дезилга. Республикай компартей йолаш йолча структура доазонашка шийн лоIаме хилар чIоагIдарга дига деза гIулакх. Цар сий лакхдара гIо дергда шоашта бакъахьа хеттача тайпара партийни вахара дерригa керттера дешаш — организационно-структурни, кадрови, финансови, кхыдараш къестаде. КПСС Программа доазонашка специфически къамана эшараши коммунистий балха хьалаши хьахьокхаш дола шоай политически документаш тIаийде царна бокъо яларо.

ВорхIлагIдар. Советски федераце перестройка яра доазонашка къоастае езаш я **РСФСР правови статусеи цун къаман - паччахьалкхен устройстван проблемаш.**

ХIанзалца хьа республике цхьайола доалдара функцеш общесоюзни органаша кхоачашъеш хиннай. Из Iаткъаш да республика шийн а Союза а хьаштешта, цо декхараш вIашагIъэздарга, тIехьатетта йиш йоаца проблемаш ца къоастаеш тIехьаяхарга дуг гIулакх.

Бакъахьа да РСФСР-е кхы тIа республикански управлене органаш хьаяра хьакъехьара дош дийцача, административни, экономически, идеологически, культурни, Iилман, кхыяраш чу а лоацаш.

Республикански паччахьалкхен органаш хьаяраца цхьана хьажа деза РСФСР территоре тIа болх беш йолча партийни организацей низашта координаци яра таронга, республика коммунистий балха овлангара дешаш къестадергдолаш ханханахьа КПСС российски конференцеш яра, хIаьта иштта КПСС ЦК структуре РСФСР партийни организацешта юкъарчал доацаш оперативно кулгал дергдола ЦК Бюро (Секретариат) вIашагI йоллара наькъагIа. Цунна тарарча наькъагIа яха мегаргьяр профсоюзаш, комсомол, кхыйола общественни организацеш.

РСФСР — эггара дукхагIа къамаш даха советски республика я, цун состава чуйоагIа 31 автономни образовани. Цунца дувзаденна дувца доагIаш да республике дахача халкъий викалаш дукхагIа юкъебоалабелгеи цар хьашташ теркалделгеи Iалашдара ши палата йола РСФСР Лакхехьара Совет вIашагIйоллара дош.

Территоре бустамаша, производства боарамо, бахача наьха дукхало, кхыйолча фактораша хьалхагIе а хьахьокх перспективе РСФСР-е йоккхийча регионашта доал дарга довлар, комплексни дегIайоагIилга Iалашдергдола боахама яраш санна укхаза советски а органаш вIашагIйохкар нийса долга.

БархIлагIдар. ХIанз отта деш да 1922 шера СССР вIашагIйоллара хьакъехьарча Договора меттел керда союзни Договор кийчдареи цунна кIал кулгаш яздареи хьакъехьара, хIаьта иштта ССР Союзах йола керда Декларации кийчъяра хьакъехьара а дош.

Цу тайпара Деклараци лархIа мегаргьяр СССР Конституце органични дакъа санна. Цо таро хулийтаргьяр советски федерализм кердаяккхара де дезараш чIоагIде, дIахо йодача хана отта тарлуш дола дешаш къоастадеча керттера лоархIам бола политически документ цунах хилийта а.

Кердача ДоговорагIа аьлча, советски федеративни паччахьалкхен Конституци ше да договорни документ, хIана аьлча цу тIа дIаязъяь я Союза а цунна чуйоагIача республикай а керттера бокъонаши вIаши юкъера декхараши. Ховш ма хиллара 1922 шерара Договор гуччахьара а да таханалцца хьа шийн юридически низ болаш а да.

Автономни республикай Iаьдала органашта ССР Союзен союзни республикайн управлене органий акташ тIа ца эцаш йитара бокъо яла еза, нагахьа санна, уж Конституце тIа чIоагIъеча СССР, союзни республикай компетенцена духьале еш яле.

— **Автономни областий, округий** правови статус лакхъе, царна СССР, союзни республикай паччахьалкхен Iаьдала лакхехьарча органашка законодательни инициатива хила бокъо а луш. Автономни округий представительство СССР Лакхехьарча Совете хинна ца Iеш, РСФСР Лакхехьарча Совете, краевой, областной Советашка хиларах йола положени чIоагIъе еза.

Оттаде, автономни округа Iаьдала органашта юкъарчал доацаш, СССР министерствашца, ведомствашца, союзни республика управлене органашца моллагIа хIама дувца, къоастаде йиш хулга, хIаьта иштта, бокъо юкъейоалае халкъа депутатий окружной Совета решени духьал союзни республика Лакхехьарча Совето мара юхаяккха бокъо хургйоацаш. Теркалде, автономни области е округа территори уж раьза боацаш хувца йиш ца хилар.

— Дувца, РСФСР автономни областаш, нагахьа санна, цигача бахача наха ловш дале, цу тайпара решени нийса яле, юкъарчал доацаш, Российски Федераце паччахьалкхен Iаьдала органий управлене кара хургйолаш дIа-са ялара таронехи порядкахи дола дош.

— Теркалде, союзни республикашта, краяшта, областашта, хIаьта иштта, цар состава чуйоагIача автономешта юкъера къовсаме дешаш, нагахьа санна, моттигашка дувца вIаштIехь ца доале, уж ССР Союза Iаьдала лакхехьарча органашка къоастадара дIалулга, хIаьта юххера а СССР халкъа депутатий Съездо къоастаделга.

— Массаза а Союза чура къаман-паччахьалкхен образованешта юкъера гIулакхаш теркалдаь ца Iеш, **республикашкареи регионашкареи къамашта, халкъашта, къаман группашта юкъера гIулакхаш теркалделга.**

— Шоай къаман-территориальни образованел арахьа бахача, е СССР иззаморг йоацача, Iаьдала органашка представительство йоацача халкъий къаман традицеш лораяра, культуреи мотти дегIакхувлара лаьрхIа ерригa бокъонаши хьалаши Iалашде. ХIанзле Iоаьча опытах пайда а эцаш дIахокхахьа къаман культурни центраш, землячествош хьаяра практика. Уж йоггIаш йолча халкъа депутатий Советаша кулгалдеши цар новкъосталцеи болх бе а цу юкъе шоай викалаш хила а йиш йолаш я.

— Хьае, шоай къаман территориальни образовани йоаца къамаш дукхагIа дахача моттигашка къаман районаш, юртара, поселкови Советаш; законодательни чIоагIъе къаман группаша, общинаша, шоаш шоашта доалдара бокъо.

Теркалъе, дукхалга диллача доккха долча шоай территориальни автономи йоацача къамий юкъарасоюзни Советаш вIашагIйохкара йола таро.

— Къамага диллача кIезига бараш шоаш хьабаьнна моттиг цаI лоархIаш а цхьатарра культура хиларах кхыча паччахьалкхений гражданашца вIашкаозаш а дола бувзамаш дегIакхувлара лаьрхIа къаман культурни центрашта, общественни организацешта бокъо дIале советски, обществай Союзе гIолла доазол дехьарча мехкашца доттагIалеи культурни бувзамаши леладеш санна, юкъарчал а доацаш, цу паччахьалкхенашкара цу тайпарча культурно-просветительни организацешца культурни бувзамаш леладара.

КПСС ЦК, общественностаца цхьана, чIоагIа сагота я **Къулбаседера, СибарегIарен Гаьнарча Малхбоалерен кIезигача халкъий хьала.** Уж баха территореш, цар вахара хьал, социальни, экологически хьахулар теркал а ца деш, промышленни лостамагIа карадерзаду. Уж халкъаш паччахьалкхено лораде а, царна новкъостал де а деза.

Цу территорей халкъа депутатий Советашта, уж боахама гIулакхашта лаьрхIа карадерзаде, вешта аьлча, промышленни моттигаш, даьгIенаш, Iамарч, бердашта юхера хина акватори, хьу караерзае, халкъаш даха моттигаш меттаоттаяра, лораяра лаьрхIа заповедни зонаш хьае бокъо яла еза. Гаргарча хана даим Къулбаседе, СибарегIа, Гаьнарча Малхбоалехьа дахача халкъий викалий Съезд е еза, хIаьта иштта, дерригача боарамашка цар хьашташ теркалдергдолаш Ассоциаци вIашагIйолла еза.

Иштта лорадеш гIулакх леладе, йоакхо е еза мехка дахача кхыдолча кIезигача халкъий а.

КЪАМАН АВТОНОМЕ ЛОАРХIАМИ ПРАВОВИ СТАТУСИ АЙЕ

Советски федераце еча перестройках къоастаде йиш йоаца дакъа а, иштта цхьан ханна, боккха политически лоархIам бола дош а да — **автономни республикашка, областашка, округашка бахача наьха законни бокъонаши халкъий хьашташи биззача боараме меттаоттадар.**

Къамий самоопределене форме йолча башхалонаша хьахьекхар Союз вIашагIйоллача хана халкъаш социально-экономически даькъе тайп-тайпарча боарамашка дегIаухаш, дукхалга диллача хоалуш белгалонаш хиларах, дерригаш а къаман консолидарци яра этапех чакх ца даларах, шоай паччахьалкхе хиларах е из хьае кийча хиларах дола вахарера бакъдар.

ХIанз уж башхалонаш дукхагIча даькъе эшаьй. Цхьабакъда, хIанз а автономни образованешка биззача боараме къаман эшараш кхоачашдара кхоачамболлаш реальни таронаш яц, цар иштта, союзни, республикански, хIаьта иштта, краевой областной Iаьдалий ведомственни Iоткъам лов, царна ца доагIа доал де гIерт.

Цунца дувзаденна нийса хургдар ер, де дезараш кхоачашдара таронага хьежача:

— Паччахьалкхен, боахамий, культурни доагIошка, доагIача законашца чIоагI а еш, хоалуш шеръе еза **автономни республикай** бокъонаш. Уж шоай территоре тIа административно-территориальни доазув оттадара, Iалам лорадара, къаман культура, мотт дегIакхувлара, исторически памятникаш лорадара дешаш къоастаде таро йолаш хила еза.

Автономни республикаш шоай лоIаме хилар, уж хозрасчетага, самофинансированега яхара, цар бюджет вIашагIйоллача союзни а республикански а доалахьа йолча предприятешеи объединенешеи дакъа лацара формаш белгалъяхара наькъаца чIоагIде деза.

КЪАМАН КУЛЬТУРЕХИ МЕТТЕХИ

Социалистически общество дегIакхувлара хIанзарча ханаца боагIаш болча дикача кердача боарам тIа яккха еза **культура даькъера политика**; хIаьта, цига къаман а интернациональни а аспекташ вIаши таръяро белгала лоархIам тIаэц.

КПСС-о теркалду къамий культураш шоай белгалонаш, шоаш санна кхы йоаца маьхаленаш йолаш хилар. Цу тайпара белгалонаш лораяр Iалашду моллагIйола дискриминации ца лархIари юкъера доаккхаш долча правови де дезаращца.

Къаман культураш кIезигьяра, ца лархIара йола моллагIа формаш хьадда харц еш парте шийн декхар лоархI СССР дерригача халкъий духовни вахар паргIатта дегIакхувлилга Iалашдар. Иштта, уж дегIакхувлара формаш царех хIаране хьакъехьа регламентаци а доазув а ца оттадеш суверенно къоастаю. Цу хьисапе хьаде деза мехка масштабашка культураша вIаши бувзамаш леладара интернациональни процессаш дегIакхувлара хьалаш. ХIаьта иштта, культурни вахаре кхыча мехкаша, дерригача адамлено дакъа лоацилга вIаштIехь а доаккхаш.

Къаьстта лоархIам тIаэц СССР халкъий метташ дIахо паргIата дегIакхувларо. Союзни е автономни республикана цIи тилла къамий мотт паччахьалкхен лархIа мегаргхиларах дола дош, — республикай шоай компетенце да. Паччахьалкхен метта статусо дIадех, цун общественни а культурни а функцеш шеръяр, из дара эшаш йола материально-технически, кадрови, педагогически, е кхыдола дешаш къоастадар, кхыча къамех болча наха моттигашка бувцаш бола мотт Iомабелга могадар, из дара царна новкъостал дар.

Из деш лорзагIа ца бовлаш лорае еза меттай цхьатарра бокъо хилар, шийн безам бола мотт Iомабара паргIато хилар.

Исторически хьахиннад, вай мехка къамаша шоайла вIаши гIулакхаш леладер эрсий мотт хилар. Цудухьа, нийса хургда къаман-эрсий, эрсий-къаман меттийшка вIаши гIулакхаш леладелга дегIакхувлара лаьрхIа дика хьалаш хьадар.

ЧIоагIа лоархIаме да кIезигача халкъий метташ геттара еза маьхаленаш санна лоархIаш лорадараи дегIакхувлараи мамогга общественни а паччахьалкхен а йоакхо яр.

КЪАМАН ДОШИ ГРАЖДАНИЙ БОКЪОНАШИ

Советски халкъаша вIаши леладу гIулакхаш чIоагIдеча, цхьан ханна социалистически правови паччахьалкхе хьалъеча чIоагIа лоархIамерча декхарех да **расага а къаманга а хьежжа доацаш, вахаре йизза а лерргIа а гражданий цхьатарра бокъо хиларах йола конституционни принцип чакхъяккхар.**

Къаманга хьежжа нах моллагIча тайпара кIезигбе гIортар советски паччахьалкхен принципашца хила йиш йоаца, цунна духьале еш дола хIама санна лархIа деза.

Советски гражданаш вай мехка моллагIча моттиге шоай цIагIа болаш санна хеташ хила беза, иштта да, ала йиш я, къамашта юкъера гIулакхашта гармонизаци яра хьакъехьа беча балха керттера лерхIар.

Цунца дувзаденна, цхьадолча даькъе, нийса лерхI:

— «Шоай паччахьалкхен-территориальни образованел арахьа бахача, из Советски Союза территоре тIа йоацача. СССР гражданий бокъоний гарантех» дола закон тIаэцар.

— Школе наьна мотт Iомабара, цунах общественни вахаре пайда эцара, прогрессивни къамий традицеш лораяреи дегIакхувлареи, ше ваха моттиг лораяра хьакъехьа йолча бокъоний гаранташ чIоагIъяр.

— Советски сага къаман сий, из лархIар судебно-правови даькъе лораделга шердар. Вай правови арсенала юкъедахьа деза къамах ца доагIар дийца, халахетар дарах, къамах доахка дика гIулакхаш кIезигдарах хинна моральни а материальни а зе юхаметтаоттаде декхарийла велга, хIаьта, къамашта юкъе цIур боллара лаьрхIа леладеча нийрчача гIулакхашта советски законашца доаггIача тайпара лира никъ бехкалга.

— Законаца къаман а шовинистически а дог-уйла йола организацеши группаши дIаса хецаш, царна цу тайпара хIама леладе бокъо ца луш йола условеш белгалъяха еза.

Советски гражданий конституционни гаранташи бокъонаши лора а еш чакхъяха еза **кадрови политика.** Iаьдала, управлене, суда, прокуратура органашка, боахамий, социально-культурни учрежденешка кулгалдеча а вай мехка, хIара республике мел дахача халкъий викалаш хиларга кхача гIерта веза, — цу наьха гIулакхацара, профессиональни оамалаш теркал а еш — царга юкъарасоюзни паччахьалкхен, общественни органашка шерра дакъа лацийта деза.

Цунца дувзадена альтернативни системагIа депутаташ харжа увттабарга, харжарга довларо Iаьдала республикански органашка цу е вокх халкъий викалаш ца хиларга е кIезигагIа хиларга вига тарлу, цудухьа, цу тайпарча гIулакха компенсаци е могаргдола лаьрхIа механизм вIашагIйолла еза.

— Дерригa де дезараш тIаэца деза Нагорно-Карабахски автономни областа, крымски татарий, Поволжьера немций, греций, курдий, корейций, турки-месхетинций, иштта кхычар проблемаш къоастаяра лаьрхIа.

Цу тайпара дешаш, цу ситуацена юкъееза долча дерригача халкъий хьашташ, йолаш йола реальносташ, цу наьха вахаре тIехьагIа хила тарлуш дар теркал а деш къестаде деза.

— Репрессеш, массови депортацеш яьча халкъашта бокъонца политически реабилитаци елга Iалашдеш, цу тайпара хIама кхы цIаккха хургдац, аьнна, гаранташ хьакхоллаш йола законодательни акт эш. Из де деза исторически бакъдолчун духьа, вай нравственни идеалий духьа.

Политически реабилитаци яра йола ЦК Политбюро комисси къаьстта хьажа еза «национал-уклонизме» бехк барца дувзаденнача дешашка, царна боаггIа мах бе беза, цу бахьанах политически сий доадаь а репрессированни а болча партийни, советски деятелий цIераш меттаоттае еза.

КПСС XIX-ча конференце «Къамашта юкъерча гIулакхех» йолча резолюце тIа хьалхадаьккхадар, къамий а къаман отношеней гIулакхех а йола паччахьалкхен комитет хьаярах дола дош. СССР Лакхехьарча Совета Къамий Советаца, цун комиссешца цхьана, цу даькъе духьал нийсденна дош сихха къоастадара лаьрхIа СССР Правительства составе лаьрхIа подразделени хилча бакъахьа яр.

КЪАМАН ДЕША ИДЕЙНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИ АСПЕКТАХ

Советски федераци дегIайоалаяра, къаман автономе лоархIам айбара, вай мехка дахача дерригача халкъашта хьалхашка латта экономически социальни проблемаш къоастаяра лоархIам боккха хилар белгал а доаккхаш, парте динза даргдоаца хIама лоархI цу даькъера идейно - теоретически болх цIенхаштта дийнбе безилга а хьинарегIа лелабе безилга а.

Октябро хьа а кхелла. Сийлахь - боккхача Даймехка тIем тIа чIоагI а денна дола халкъий доттагIал вай боккхагIболча советски наьха цIийх лета гIулакх а хинна дIаэттадар, хIаьта из мехка къамашта юкъера гIулакхаш лерттIа дегIаахийтара лоархIамеча тешамах цаI бар. ХIанз вахаре гIа боаккхаш я керда ноахаленаш, лакхе вай дийцача бесса, деформацешеи ленински къаман политика тIерадовларои цар уйлашта харцахьа влияни йир. Хилийта йиш йолаш хIама дац, тIеххьарча хана обществе дIатесса къамашта юкъера кхохкам хьабеш дола ги тIайоагIача хана тIадалийтар, цунга вай берийн берий берийн вахар хIалакдайтар.

Интернационалистски сахкетам хьакхоллара балха шоай методаши чулоацамаш овлангара денз хувца беза. Дукха ха я боккъонца долча вахара гаьна латта, цхьоагIо йолаш я яха доккхий къамаьлаш, тешшамеча аргументашца чIоагIъянза лекцеш, беседаш, пресса материалаш болх беш йоаца. ХIаьта укхаза эш начетничество ловргйоаца керда политически уйла. ДIакхетаде деза, интернационализм — къамандар теркал ца дар доацилга, цул совгIа — из да халкъий къаман хьаштий тIа-тIа дукхагIа терко е еза а цунца цхьана дерригача адамлен маьхаленаш лорае еза а яхилга, дерригача дунен тIа тIа-тIа чIоагIагIа низ болаш латта интеграционни тенденцеш теркал е еза а яхилга. Арахьара качделла фуд ца ховш дола хIама санна а доацаш, хIаране дег чура къоабалдаь, кIоаргга кхетадаь хIама санна интернационализм тIаэцар лоархIаме да.

Интернационализма лакха гуманистически маIан сенах латт аьлча, из латт национализмацеи шовинизмацеи из тарлургйоацилгах. ТIеххьарча хана хиннача событеша хьа ма хьоккхара, обществе йолаш я экономически социальни хьакъехьа нийслуча халонашца спекуляци а еш, мехка цхьайолча регионашка латта хьал шоашта ховшшехьа кхохкадеш, къамашта юкъера конфликташ хьалхьееш йола националистически элементаш, из бахьан долаш байнаб нах, хьахиннаб беженцаш, доккхий материальни зенаш даьд. эттад дагадоацар хьакхолла таро луш дола хьал. Кортош айдаьд эргалоний лозунгаштеи идеяштеи эксплуатаци а еш, шоай кIезигача группа хьашташ дерригача къамий хьашташ да. яхаш хьабоагIача бехктокхам бицбеннача политиканаша, шийн тайпарча национал-карьеристаша.

Цу тайпарча гIулакхашта духьале е еза. Кортамукъален метта анархни нисаш дари дIаоттийта йиш яц. Вай халкъаш вIашкаозаш йола маьхаленаш йоаяро катастрофа хьахулийтаргьяр. Къахетам бе йиш яц зуламеча наькъа тIа баьннарашта а царна новкъостал дерашта а.

Къаман сакхетам лакхбараи национализманеи юкъе уж къоастаеш йола хьадда белгало хила еза. Национализмана духьала латташ лоархIаме да законагIа дола къаман характеро дIадехараши дагардараши чIоагIгIа теркалдар.

Эггара хьалха эшар да къамашта юкъерча гIулакхашка ира коллизеш хьахилара бахьанаш довзийташ, СССР къамашта юкъера отношенеш дегIаахара реальни процессаш йовзийташ цIена, дерригa а бакъдар дувцилга. ХIаьта укхаза «кIай тIадамаш» юхедита йиш яц. Из дерригa а эш вIаши юкъера тешами дIахьа кхеташ хилари чIоагIдара. ТIаккха къовсамаши цатешами болча моттигашка, коллективни кIийлен тIа бакъдар лахара низаш кходе дезац.

Къаьстта лоархIам болаш я тахан массови информаце средстваш. Укхазара дIадолалу — радион, телевиденен, центральнии моттигерчен кепайоазоне болх беча коммунистий бехктокхам тIа-тIа айлулга. Духхьал хIара халкъа къаман дог-уйлаш кIоаргга лоархIаш хиларои цу ханна, чакхъювлача событешта хоадамболлаш йола принципиальность хиларои мара новкъостал дергдац хьахула духьаленаш дIаяха, кортош теде, социалистически общежите традиционни нормашта юхатIадахка.

ЛоархIаме да къаман дош догматически хьисапе гIулакх леладарца къестаделгах теоретически уйла IоцIенъяр. Дунен а вай а йолча опыто хьахьокх къаман дош масе хана хьадда исторически чулоацам болаш долга. Из къоастадара вахаре нийслуча ерригача моттигашта пайдане хургйола, мехка ерригача регионашта, социалистически дегIаахара ерригача этапашта цхьатарра хургйола рецепташ яц е хила йиш а яц. Къаман политика — из цахаддаш беш бола лехам, къамашта юкъера гIулакхаш леладара даькъе хьахулача проблемай ханнахьа йоакхо е хар, къовсамий моттигаш къестаяра эффективни механизмаш хьалехар, вахаре нийслуча процессай реальни диалектика лархIар.

* * *

Иштта я къаман политика эргаяккхара, СССР къамашта юкъера отношенеш дегIайоалаяра дешаех йола КПСС предложенеш. Уж халкъа депутатий Съездон СССР Лакхехьарча Советои ювцаро, цу политически кIийлен тIа эшаш йола законодательни акташ тIаэцаро Советски федеративни паччахьалкхенна керда дикал лургъя, СССР дерригa а халкъаш кортамукъале а йолаш дегIаахийтара, царна юкъе доттагIали вIаши цхьана гIулакхаш леладелгеи чIоагIдара хьалаш хьадергда.

КПСС ОБКОМЕ

ФУТБОЛАХ ЦIЕНХАШТТА

Мехка еш йола перестройка вай вахара ерригача оагIонех хьокхаеннай, цу даькъе — физкультурно-спортивни балхах а. Цхьабакъда, вай республике хIанз а из болх мела бу, дукха проблемаш къеста ца еш тIехьайоах.

Цунна дола къаьгга тешал да «Терек» яха грозненски футбольни команда халача хьале хилар. Цхьан хана, мехка йовзаш хиннача командас, тIеххьарча шерашка холуш ловзара говзал лохъяьй, цунна чIоагIа сагот деш ба вай республикера дукха эзараш футбол езараш.

Фу де деза команда ловзара говзал лакхъяра? МалагIча лостамах перестройка е еза республика берригача футбольни боахама, цо белггала толамаш доахаргдолаш?

Цунах гуччахьа, теркам тIабохийташ дийцар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара Д. Г. Завгаева облсовпрофа, ВЛКСМ обкома, республика физкультурно-спортивни организацей кулгалхошца, «Терек» команда футболисташцеи тренерашцеи вIашагIкхетар хиннача хана.

«Терек» воча хьал тIа хиларах, футбол дегIакхувлара воча оагIорахьа Iаткъача проблемех дийцар команда керттерча тренера, РСФСР заслуженни тренера Ю. М. Дьяченкос. ДикагIча оагIорахьа хувцамаш дара керттерча условех лерхI цо, вай республике, мехка кхыча регионий масалах футбольни клуб хьаяр.

Из сенна эш? ХIанз «Терек» «селлара дукха дай болаш керттера вар къоаста ца луча» хьал тIа я. Команда «Грознефть» объединене лоархIаш я, цо тренировкаши ловзараши чакхдоаха С. Орджоникидзе цIерагIа стадион — «Грознефтеоргсинтез» объединене, городал арахьара дешара-тренировочни база — «Чечененгушстрой» объединене, иштта кхыдар. Из «Терек» лерттIа ца ловзаш хилара керттера бахьан. Цудухьа, укхаза цхьа никъ ба, белгалдаькхар Ю. М. Дьяченкос — берригa футбольни боахам цхьаннега доал де дIабалар, вешта аьлча, клубе.

ВIашагIкхетаре къамаьл даьча «Терек» команда начальника М. Ш. Адиева, республикански футбола федераце председатела А. А. Ахильгова, цуи заместитела О. В. Погонайлова, НГIАССР Госкомспорта председатела С. Байракова, «Терека» футболиста В. Колядкос, ВЛКСМ обкома хьалхарча секретара Л. А. Касаева, КПСС обкома идеологически отдела заведующе Г. Х. Эльмурзаева клуб хьаярах йола предложени хьаллаьцар.

ВIашагIкхетара доакъошхоша новкъа а долаш дувцар команда мелача материальни базах, жилищно-бытови проблемех. Цхьадолча даькъе, цIенхаштта бехк бора командана геттара тиша, каст-каста йохаш йола «Икарус» яха автобус телача «Чечингавтотранс» объединенена (Т. А. Ошаев), хIаьта из футболисташта чIоагIа Iаткъ. Команда йоаггIача беса теркал ца яр, цунца бехктокхам боацаш гIулакх леладар хьахьокхаш яц - те «Грознефта» профкома (Р. М. Бабаев) дукхагIйолча хана футболисташта дика ловзарах луш дола ахча ханнахьа хьа ца луш гаьндахара факт?

Иштта вIашагIкхетаре кхыча тайпара уйлаш ераш а бар. Масала, облсовпрофа секретара М. Ж. Пугоевас, профсоюзий ВДФСО областной совета председатела В. И. Щетинина шоаш «Терекаца» беча балха динза дисараши кхоачамбоацараши хилар белгалдаькхха, футбольни клуб хьаярахи команда ший лоIаме йитарахи йола предложени хьаллацанзар.

ВIашагIкхетара итог еш, КПСС обкома хьалхарча секретара Д. Г. Завгаева белгалдаькххар, республика физкультуреи спорти дегIакхувлара гIулакха — КПСС обкома, Министрий Совето, облсовпрофа, Госкомспорта цIенхаштта терко ца елга. Из къаьгга гуш да «Терек» яхача футбольни командага хьажача. Цу тайпара хьал дIахо ла йиш яц. Команда материально-технически база чIоагIъяра, спортсмений жилищно-бытови хьалаш тоадара хьакъехьа де дезараш тIаэца деза.

Республикански футбольни клуба доагIаш, аьлар цо, къамаьл даьраша къаьгга хьахьекхар из хьае эшалга. Сона хетачох, республика Министрий Совет, облсовпроф, комсомола обком, НГIАССР Госкомспорта, иштта цунца хьаштдола кхыйола организацеш цу а республикера физкультуреи спорти дегIакхувларца дувзаденнача а дешашка хьажа еза, йоаггIаш йола решенеш тIаэца еза, иштта уж кхоачашъелга вIаштIехьдаккха деза.

ДукхагIъяр лакхача сортагIа

Халкъа эша товараш арахецача вай республикерча промышленни предприятеех цаI лоархIаш я Медаев ЯрагIи Ризванович керте латтача Грозненски радиотехнически завода коллектив. Цо арахеца радиоприемникаш, кхыйола тайп-тайпара продукци Нохч-ГIалгIайчене меттел вай мехкарча дукхача регионашка, доазол арахьарча итташ долча мехкашка чIоагIа хоаттащи дика дIаэцаши я. Цун керттердар да ше хьаеш йола продукци шерагара шерага дукхагIа хилийтарал совгIа, цо из тIатIа дикагIа а хулийташ, цун ассортимент шеръяр. Самофинансированеи йиззача хозрасчетеи кердача хьалашка къахьегача предприяте болхлоша къаьстта дика производственни толамаш доах шийтталагIча пятилетка диълагIча шера. Цхьа бутт дIабахийтабац цар шоаш тIайица декхараш тIеххкхоачаш ца деш. Цудухьа дерригача техникоэкономически хьокхамий ворхI бетта задани кхоачашъярах ханал хьалха рапорт а денна, планагIа лаьрхIачул тIех цар арахийцар цхьа миллиони 639 эзари сома маьха товарни продукци. ХIаьта продукци маьхалъяккхара пачхьалкхен план тIеххкхоачаш а яь, ер шу доладелча денз хIанзлехьа йоагIачул дукхагIа ехкай завода коллективо цхьа миллиони 177 эзари сом мах бола тайп-тайпара продукци. Заданел тIех хIанзлехьа арахийцай цо 700 эзар сома маьхал тIех йола нормативно-цIена продукци.

Экономически реформа кердача хьалашка болх беча предприяте машинашъераша укх тIеххьарча шерашка цIаккха ца хиннача тайпара дика тоадаьд шоай дерригa технико-экономически хьокхамаш. Къахьегама овсарле лакхъяра задани дикка тIехкхоачашъяьй цар. Пачхьалкхен планагIа лаьрхIачул совгIа цу юкъа арахийцад цхьа миллиони 382 эзари сома маьха халкъа эша товараш. Цу даькъе бахача нахага дохкара арахийца товараш цхьа миллиони 158 эзар сом мах болаш да. Белгалдаккха дезаш да царех дукхагIдараш лакхерча сортагIа хилар. Шоай потребителашта продукци лоаттаяра дола договорни декхараш а толамца кхоачашдаьд цар.

Ши-шегIа хьахнина дац из керттердар да завода машинашъераша шоашта хьалхашка латта декхараш кхоачашдара хьинар кхо ца деш къахьегар, балха ханахи производственни мощностехи бизза пайда нийбар, къахьегама дисциплина цIенхаштта чIоагIъяр. Цудухьа цар вIаштIехьдоал хьаеча продукцега дIадодар лохде, бийдал, металл, электроэнерги, кхыйола материалаш кхое. Долче, цар укх шера духхьал хьалхарча ах шера пачхьалкхенна баь пайда 170 эзар гаргга сома маьха ба.

К. БАШИРОВ.

ДИКАЧА ГIУЛАКХАЩЦА ДАЬККХА СИЙ

Грозненски производственни швейни объединенерча шоллагIча цеха фусамноаноша дика кийчдаьча чаьца, кердача пироженешца тIайцар хьаьший. Хаттал, цехе дездеш хиннар малагIа цIей дар? Цхьаккха тайпа а цIей дацар укхаза. Массаза санна хьаьший безаме тIаэцалга дар цу дийнахьа хиннар а. Безбеш бар дикагIйола опыт дIаялара йолча школа-семинаре аргIанарча заседане дакъа лоацаш хиннараш.

Юххьанца ладийгIар цу дийнахьа керттера турпал лоархIаш хиннача йиълагIча участкерча хIамаш тегача мотористкага Идрисова Розайга. ДIадахача шера отрасла берригача болхлошта юкъе яьржа хиннача Еррисоюзни социалистически яхье котъяьннарех яр из. КIезиг-дукха дийцар цо шийх лаьца. 70-ча шерашка СПТУ-26 чакхъяьккхачул тIехьагIа ший къахьегама никъ дIаболабир цо хIанз ше болх беш йолча цехе. Таханарча дийнахьа цун шоллагIдола цIан дезали хинна дIаэттад из цехи цун коллективи. ЦIаккха дагардалац цунна ше цига безаме тIаэцар, хьалхарча юхьигах ший чIоагIа йоакхо яр, къаьстта цу хана профсоюза цеховой комитета председатела Пошивайло Клавдия Ивановнас а еш. ЦхьоалагIча разрядагIа болх бе йолаялийтар берашха кхийна нохчий йоI. ЧIоагIа теркам тIабахийта хьежар цо беча балхага, доахача къахьегама толамашка, къонача хIамаш тегача мотористка мишта лакхъю ше каралаьца професси. Цу дерригача гIулакхаш тIа йоIа новкъостал деш яр йоккха опыти Iимерзен йола кагирхой хьехамча Осипук Валентина Мироновна. Цо къонача хIамаш тегача мотористкана йовзийтаз дикагIйола методаш, керда операцеш, хадданза тIахьожам лоаттабора тегаш дола барзкъа дика дий хьожаш, балхах а кхыча дешаех а лаьца дика хьехамаш дора цунна хьехамча.

Роза куреи сонтеи йоацаш, со аьнна ца хеташ саг я шийх лаьца дувцара дукха тIера а яц. Цудухьа, цунна аттагIа хийтар семинаре дакъа лоацараша деча хаттарашта жоп тела.

— Мел алапи эц Iа бетта?

— Эггара кIезигагIа ийцача а — ткъо тума. Нагахьа, санна цхьаккха хьовзам а ца хулаш, боаггIача боарамагIа болх дIабахача — ткъаь итт тума гаргга. Цул совгIа, Iа план кхоачашийча луш йола прогрессивка а я.

— Каст-каста йой-теш Iа план?

— Массаза яхар санна. Наггахьа ца еш йисача из а са бехкагIа нийслуш дац: хьадаьха, тега деза барзкъаш ший ханнахьа хьа ца кхоачаш моттигаш нийслу, тай е маркировка йоацаш а нийслу...

— Мишта а малагIча сахьата а дIадоладу Iа хьай къахьегама ди?

— Цехе со хул Iуйрийна ворхIлагIчох ах даьлча гIоне, хIана аьлча, машинкана смазка е еза, балха моттиге порядок е еза, цигара дIадоладу аз сай балха ди. Кхыча бесса хила йиш йий из?

— Къахьегама коллектива совета председатель хиларах тарра малагIа болх бу Iа?

— ХIара бетта гулъю совет, цига даьхача къахьегама толамий итогаш ю. Дика болх баьрашта совгIаташ лу, къахьегамеи производственнии дисциплина телхаьрашта бехк бу. Уж санна бараш тхо долча дукха а бац. Уж санна бараш керттерча даькъе тIехьабусараш, прогулаш яьраш ба. Цхьабакъда, нормаш кхоачаш ца еш бараш тхо долча нийслуш а бац.

— Роза, хьона дагадарий, Еррисоюзни социалистически яхье хьо кот а йоалаш, хьона кхаъ хулаш цхьа хоза ди доагIаргда? — аьнна.

— Из сона вIалла дага а дацар. Тха бригаде со цаI хинна ца Iеш, башха-дика болхлой дукха ба.

Бакъда, дика болхлой кIезига бац укхаза, Грозненски производственни швейни объединене кхыча цехий коллективашка санна. ХIаьта а Москве яхийта объединенера оттаяьча кхаь кандидатурах Роза Идрисовна дикагIчарех лаьрхIар. Цхьаькха цхьа лоархIаме хIама а да укхаза: шоллагIча цехе кхыча участке Роза болх беш хинна яларе, иштта хьинаре къахьегаш а опытни а болхло хургьяцар ала йиш яцар цунах, цхьабакъда, иштта лакхаленашка кхоачаргьяцар из.

Долче, фу участок я из къахьегаш яр? Массаяр санна участок я, массанахьара бараш санна болх беш хIамаш тегараш а болаш. Укх тIеххьарча хана цунна керте эттар я Гамаева Лиза — бебашха ца хеташ болх бечарех яц. Шийна аьттув лехачарех яц, ше дIадоладаь гIулакх дизза чакхдоаккхаш оамал я цун. Цу даькъе наха хьалхашка цIийяла езаш цхьа хIама даьдац цо, кхыметтел ше шек хила езаш а.

Цун керттера оамал я мел чоалхане хьалаш дале а ше деш дар сихеи дикен делга, моллагIа болх дика вIаштIехьбаккха ховлга. Дукхача хана денз укхаза къахьегаш а болаш, йоккха опыт йолча кулгалхошта а Iомаде хIама да цунгара. Дукххачар вIаштIехьдалац кердача моделех барзкъаш тега долалуча хана кIадаш зехьа доадергдоацаш гIулакх де. Цхьабакъда, цхьачар тамаш йой а, Гамаевай из вIаштIехьдоалаш да. Из цун мишта вIаштIехьдоал дийцар цеха начальника Дудникова Татьяна Петровнас а, Лизас ше а.

Яхье котъяьннар хьалххеьча участка мастера кхы дукххача хаттарашта а жоп делар.

Из участок массаза а хиннаяц хьалхалаттарашта юкъе йолаш. Кхыметтел, Лизас из хьаэцача хана а тIехьаюсаш яр участок. Цигара гIулакхаш тоадара дукха къахьега дийзар цун. Цхьан юккъа мара хьа ца нийцача участке дукха къахьега дийзар цун. Мастера болх сов дукха безаш хиларца дувзаденна дацар из. АттагIа дар хIамаш тега мотористка е ОТК контролер йолаш болх бе. Шийна дагардар лечкъа а ца деш, духхьал хьайоах из Лизас а. Цхьабакъда, ший коллективана хало тIаихьачандаь, из цунна кIалхара яккхара ший низ кхоачар деш хиннай из. Лиза участке къахьега йолаелча денз тоадала доладелар цун коллектива гIулакхаш. Укхаза къахьегача наьха догаш гIоздаьлар, кердача кулгалхочох цар бола тешам боккха хилар. Цхьадола кхоачамбоацараши халонаши нийслой а шийх бенна тешам боабанзар Лизас.

Иштта йола шоай мастер, чIоагIа лоархIаши сийдеши я йиълагIча участка болхлоша. Нахаца дувца харах, цаьца Iимерза хиларах, производственни процесс дика вIаштIехьъяккхарах даьннадац цун сий, из даьннад хIаранегара доаггIаш дар хьа а дехаш, болхлоша эцаш дола алапеш дика хиларах. ХьалхагIа алапеш хьехаделга эсала хетар, материальни хьаштел эшашагIа кхы а дукха да яхаш. Цхьабакъда, перестройка хьалашка сага факторех керттерчарех цаI да из, ерригача прогресса лоархIамегIчарех а да из.

Дукха къахьег Гамаева Лизас наьха йоакхо еш, бригадин подрядагIа къахьегача хана а ший коллективерча болхлошта эшам хулаш хIама хилар кхер из. Цхьатарра декъ цун участкерча болхлоша шоаш даьккха алапи, долче хIаранегара доаггIар хьалхе хьинаре къахьегара. ХIаьта а хIаране балха тIа лоаца дакъа, цун опыт, ший профессех дика кхеташ хилар ларде дувц алапи дIадекъача хана. Цудухьа, ерригa операцеш ритмично чакхйоах хIамаш тегараша, хIана аьлча, хIаравар ше-ше тIехьаиссар кхер, ер дергда аз, хIаьта из дергдац аз яха нах нийслац участке.

Керда балха хьаэттачар а дика алапеш нийду укхаза, хIаьтта мара болх дIаболабаь беце а. Из ду къонабарий балхах дог ца эккхийтара, цун шийх бола тешам чIоагIбара, кхычахьа балха баха уж гIертаргбоацаш. ХIара сменагIа участкерча болхлоша 6—7 сом доакхх аьлча, бакъдац мастера дувцаш дар яхараш а нийслу. Документально ше яхар бакъдеш дола масалаш доаладир мастера. Из шоаш мишта ду хоадамболлаш дийцар цо. Хала, чоалхане йоаца операцеш кхоачашъеча уттабу цу участке керда балха баьхкараш. Цхьан ханна дика ахча доагIаш я ж операцеш а. Хьалхарча деношка денз смежни операцеш Iомаейт царга, моллагIвар цамогаш хинна е кхы бахьан нийсденна балха тIера ваьлча цун метта дIа а этта вокхан къахьега йиш хургIолаш.

Операцеш къоначарна Iомаер малув, мел хана Iомаю царна уж? СменагIа мел новкъостал ду къоначa болхлочoa? Мел лоархIаме дакъа лоац мастера къахьегама коллектива совете? Мишта вIаштIехьдоал лакха дикал йола продукци арахеца? Цу хаттарашта жоп далар а, кхыдолча дешашта дух тIа балар а ловш бар семинаре дакъа лоацараш.

Укх тайпара хаттар а дир цунга: коллективе мишта къоастаеш я къамашта юкъерча гIулакхий проблема?

— Тхо долча цу тайпара проблема я а яц, — аьлар Гамаева Лизас.

— Бригаде цехе а санна къахьегаш тайп-тайпарча къамех нах ба: эрсий, нохчий, гIалгIай, азербайджанцаш, эрмалой, татараш, кхы дукхача къамех бола нах. Цхьабакъда, царна юкъе цIаккха а хиннадац къамаш къердаш дола гIулакхаш. ЛерхIаь цаI а долаш, юкъара цхьа гIулакх деш боахк уж берригаш а. Кхыметтел уж санна йола уйлаш керта чу а ессаяц тхона.

Из бакъда, халахетараш хул хьабе болх а боацаш, лелача наха юкъе. Из санна дар нийслуш дац цу участка коллективе.

ЧIоагIа дискусси хилар юкъарча кассера ахча болхлоша хьанийдара хьакъе. Нагахьа санна, из пайдане дале, объединенерча массе а йолча бригадашка дIа хIана даьржадац из? Цу системана пропаганда е хIана гIерт теш? — яхача хаттарашта жоп а луш, мастера аьлаз: кхы мел долчул толашагIа я из балха тIа бухсоцаш а ю цо, цунах доккха беркат а доал. Коллектива хIара членa сакхетам а лакхлу, мекъачарна моттиг яц иштта къахьегаш йолча коллективе.

Лоацца аьлча, семинаре дакъа лоацаш хиннараша дукхха кердадараш дайзар, цудухьа, массане а безам тIабодаш чакхьялар из.

О. ЕВДОКИМОВА, Грозненски производственни швейни объединене «Швейник» яхача газета редактор.

Хьалхалаттар

ЦIагIара заводе бода никъ дика бовзаш я Чечета Татьяна. Дукха ха я цу тIа гIолла из уха.

— Юкъера школа йистеяьккхача дукха уйла а ца еш Гудермесски медицински инструменташ еча заводе балха оттара кадрай отделе каьхаташ дIаделар аз, — дувц хIанз Чечета Татьянас. — ХIаьта дехке а яьннаяц.

Хьалхара ший къахьегама никъ цо дIаболабир слесарно-механически цехе. Укхаза юххьанца фрезеровщица ученицалла дIанийцар из. Цул тIехьагIа дукха халонаш нийсъелар йиIи къахьегама наькъа тIа. ХIама хара тIакхувш йолча цо сихха карaерзайора балха къайленаш. Цудухьа, дукха ха ялалехьа ше дечох дика кхета яьлар из.

Общественни вахара юкъе а дакъа лоац Татьянас. Из хержар слесарно-механически цехерча комсомольцаша шоай секретаралла. ТIаккха дукха ха ялалехьа цунна тIадиллар цеха партгруппорг хилар а. Из я горсовета халкъа депутат, завода художественни самодеятельноста юкъе а дакъа лоац цо.

Заводе дикагIчарех лоархIаш я Татьяна юкъейоагIа коллектив. Цхьан нарядах болх беш я из, тIеххьара хьахиннар хIаранена карагIдаьнначунга хьежжа декъа а декъаш.

ХIанз а къахьегама хьинар кхы лох ца долийташ къахьегаш я Т. Чечета. Хьалха санна, кхычарна масал тел дикача гIулакхащца балха а вахаре а. Диъ шерз план толаме кхоачашъяьй цо. ХIаьта цхьан бетта задани массехана юкъера лаьрхIача 115—120 процент ю цо.

— ХIанз, хьалха санна овсаре бу оаха болх, — йоах Татьянас. — Цхьабакъда, балха формаши методаши хийцай. ДукхагIа теркам тIаухийт къахьегам хозрасчетагIа, подрядагIа вIаштIехьбаккхара.

Бригадера болхлой шоайла вIаши хувцаш йола система я укхаза. ХIаравар моллагIа йола операци е йиш йолаш а ховш а ва. ХIаьта а хIарачун ший лаьрххIа балха моттиг я. Шоай станокаш тIа къахьегаш цар дукхагIа пайда бу.

Татьяний смене дукхагIбараш кхалнах ба. Царех нийса ахаш, юххьанца балха боагIача хана професси йоацаш бар. Ше хьехамча хиларах тарра, цо дукха кхебаьб ше санна къахьегама тIера тайп-тайпарча къамех бола кхалнах, мехкарий. ХIанз а, йоккха балха опыт, лакха профессиональни говзал къоначарга дIаяла гIерт из.

Дукхача шерашка хьаьнала беча балха боагIа мах а баьб цун. Татьянайна еннай ВЛКСМ ЦК, Нохч-ГIалгIай обкома Сийлен грамоташ, завода кулгалхоша тийнад мах бола совгIаташ, кхайкадаьд баркалаш.

— Дерригa а дика да аьлча нийса хургдац, — йоах Татьянас. — Кхоачамбоацараш а дукха да тхо долча. Къаьна я цехашка латта оборудовани, дукха да кулг кара де дезараш.

Вай республике а районе а хьалхалаттачарех цаI я медицински инструмент ю Гудермесера завод. Т. Чечета санна къахьегама тIера бола нах укхаза дукха хиларах даьнна беркат а да из.

Н. БОРИСОВ.

ДИКА Ю IАН КИЙЧО

Iангардахара чусоцадергдолча хьайбашта май бетта денз доакъар кийчдеш хьабоагIа Надтеречни района «Верхненаурский» совхоза кхаш леладераш.

Силоса хьажкIаш керттерча даькъе Асабаев Абаза кулгалдеча арендни бригадас кхейир цу совхозе.

ХьажкIаш хьокх шин комбайнаца, хIаьта силос йоллач доакъар дIакхухь лафеташ тIехьайнизача шин тракторацеи лаьрххIа вIаштIехьъяьхача автомашинашцеи.

Са тессача денз боад къовлабаллалца къахьег силос кийчъяра вIашагIъеллача механизированни отрядо. А. Асабаева бригаде болчарел совгIа, цунна юкъебоагIа доакъар даккха новкъостал де бийха кхыча бригадашкара нах а. Хьадечох ахча шоай алапе фондера тел царна арендни бригадо.

Берригача наха цхьа барг, цхьоагIо йолаш къахьег. Цудухьа дика хьокхамаш а гойт. ХIанзле 2800 тонн совгIа силос еллай цар кIоагацIка. Из я соахка укх хана Iалашъяьчул 600 тонн совгIа.

Кийчду доакъар дика хилара къаьстта теркам тIабохийт Асабаева а цун новкъосташа а. Тамаш а яц. Из хьаьнагIа мел хул дукхагIа ахча лургда бригадана. ХIаьта силоса дикал лакхъяра цар гIадамаш тIа моша хьажкIаш хьахинначул тIехьагIа мара хьакха йолаянзар доакъара.

Лакхлуш латт аьла аргIаш а. Судански баьцах, люцернах хIанз а кийчъеш я из. ХIаьта ерригa а дIалаьрхIача таханарча дийнахьа Iалашъяьр 1260 тонн я, эшар 900 тонн йолаш. Силос хьайбаш Iангара дахара 3200 тонн эшаш я. Цхьабакъда, совхоза кхаш леладераша лаьрхIад из тайпа доакъар йиъ эзар тоннал кIезигагIа доацаш Iалашде.

Доазол дехьара

23 август—Румыни фашистски Iазапах мукъаьякха ди

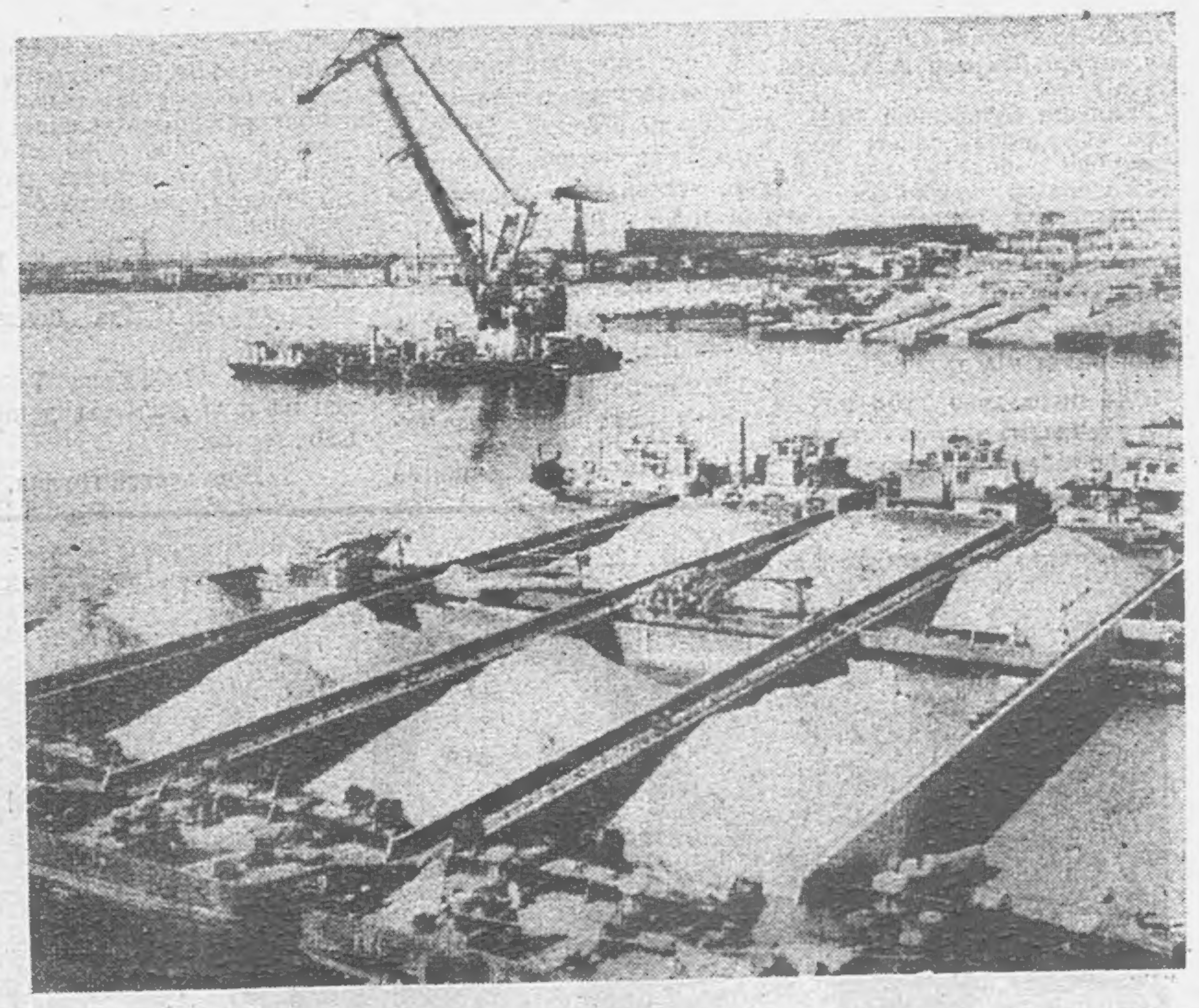

Канал Дунай — Iаьржа форд яха никъ Румынена экономически лоархIаме ба. Цо мехка къулбехьен оагIорахьа машиннаькъа тIа гIолла дIаухийтача мовхьех нийсса ахаш шийна дIа тIа ийцад. Канала керттера артери Чернаводэ денз Аджиджи кхаччалца 62 километр йIаьха я, цун шоллагIа дакъа Поарта — Албэ — Миди-Нэводари. Румынски Iаьржача фордан порташ хин судоходства Европейски системаца вIаши йийзай, цунна Дунаера Iаьржача фордага кхаччалца мовхьаш кхухьа никъ 400 километр лоацбеннаб.

СУРТА ТIА: Чернавадэ порте.

Аджерпресс—ТАСС сурт.

Эргалоний наькъагIа

Бухареста центре лакхача гостиницера аз даьккхача бархI дийнахьа со хIара Iурра сомавоахар гаьна йоацаш керда хьалъеш латтача объекте гIишлонхоша деча тaташа. Из гIишло, гостиница шийтталагIча этажа тIара дика бIаргагора. Башенни кранаш латтар хIанзарча румынски гIишлонхой дега-ондло — «Победа социализм» яха проспект хьалъеча. Цу проспекта тIа я республика Дворец, каст-каста укхаза цхьан тхов кIала хургья лоархIамегIйола учрежденеш. Цкъа цхьан Iуйрийна сона цу Дворецa бухь тIа бIаргаяйра Румыне пачхьалкхен байракх. Цу дийнахьа РКП Генеральни секретарь, СРР президент Н. Чаушескуи цун сесаг Е. Чаушескуи проспекта юххе хургIолча столица культурни центра хьалхара кхера биллара лаьрхIача торжественни церемоне дакъа лоацаш бар.

ЧIоагIа йIайхача Бухаресте со редакце заданегIа венавар — укхаза Варшавски Договора доакъошхой - пачхьалкхений Политически консультативни комитета совещане балхах дувца дезаш вар.

Се цига вахале хьалха аз гаргарча нахага, доттагIашка цхьа хаттар дора «Фу хов хьона Румынех?». ХIаьта мехкахошта вай къулбехьен - малхбузен лоалахочох дукха а кIезига а ховра. Цхьанне географически кIийлен тIара аьлар, территорега диллача (237,5 эзар квадратни километр) СРР пхе Московски областа нийса я, цига 22 миллион гаргга саг вах, хIара иттлагIвар столице вах. Кхычо исторе кIийлен тIара хьоахабир таханарча румыцийн дай майра дакийски тукхамаш. Цераш яьхар, мехкал арахьа а тIехьа бовзаш болча сатирика Йона Луку Караджале, поэта Михая Эминеску...

КхоалагIчоа дагадехар 1944 шерара августовски итт ди а бийса а. 45 шу хьалха 2-ча, 3-ча Украински фронташа Черноморски флотацеи Дунайски флотилицеи цхьана го а баь хIалакйир «Южная Украина» яхача эскара немецко-фашистски группа керттера низаш. Из операци «Ясско-Кишиневская» цIи а йолаш историна юкъеяхай. Цо Молдавски ССР-еи Румыне малхбоален дакъеи мукъадаьккхар. Цо 23 августе фашистски режима духьала гIайттача румынски къахьегамхошта хьадда новкъостал дир. 24 августе мехка кердача правительствос гитлеровски Германеца тIом хьоабир. Цу хана денз СРР-е 23 августа — къаман цIей санна дезду.

Ер шу — юбилейни. Цо ший лер ют общественни вахаре, Бухареста куц-сибате.

Юбилей — из цу юкъа дарчунга юхахьажар, даьхача толамий боаггIа мах бар, къоастаяза йолча проблемашта, халонашта, пайда эцанза йолча резервашта, таронашта теркам тIаозар.

ТIом чакхбаьнначул тIехьагIа мехка дикка потенциал хьаяьй. Совета 40 шу дизара хетадаь СЭВ Секретариата кийчъяьча статистически обзора тIара даннеш доаладергда аз.

Румыне геттара лакхача темпашца социально-экономически даькъе дегIадихай. Итоге из СЭВ членийн-мехкашта юкъе цхьацца долча хьокхамех керттерча моттиге латт. СРР электроэнергех, болат, чон лоаладарах, доменни ферросплавех — йиълагIча моттиге я, кIора, серни кислота, минеральни удобренеш, баьцовгIаш лораеш йола химически средстваш, синтетически красителаш, цемент, кIадаш, экскаватораш, магистральни электровозаш арахецача — кхоалагIча моттиге я, мехкдаьтта доаккхача, тепловозаш, металл хеда-деш йола станокаш, подшипникаш, синтетически аммиака, химически а синтетически а тайнаш, газетни каьхат, корашта лаьрхIа кизгаш арахецача — шоллагIча моттиге я. Из дерригa а дац.

Къаьстта, са ала безам ба, юрта боахамах. Укх пятилетке, официальни даннегIа, хIара шера юкъера лаьрхIача 30 миллион тонн ялат чуэцар цар. Кхыча дешашца аьлча, республикерча хIара сага 1,3 тонн гаргга кхоач. Кхыча социалистически мехкех Венгрена мара маганзар цу толамга кхача. СРР-еи ВНР-еи цу хьокхамах планетерча пхе мехка юкъе я. Румынски коллегаша сога маалларa, иштта, дукха ялат чуэцарга кхачар — дерригача халкъо къахьегарах карагIдаьннар. Юрташта эшаш йола техника, минеральни удобренеш лоаттаяра лаьрхIа отраслеш вIашагIъехкаяр. Цига шоай дакъа юкъедихьар Iилманхоша - селекционераша. Румынех дунен тIа хьажкIий держава хилар. Цу культура хIара шера 21 миллион тоннага кхаччалца ялат лу. Вешта аьлча, гектара тIара 70 центнерага кхоачаш чуэц.

Овлангара хувцамаш хиннад социальни сфере, культуре. Цхьан дешаца аьлча, румынски халкъа доккхал де хIама долаш да.

Цхьабакъда, юбилей тIакхоачаш партийни а пачхьалкхен а деятелаша еча выступленешка, СРР кепайоазон тIа критически мах бу экономически хьала, карагIдаьнначоа раьза бац. Уж раьза ца хилар дувзаденнад сихха дегIаухача промышленноста базови отраслештеи социальни проблемаш къоастаяран юкъе йоккха башхало хиларца. Дукххача хана мехка бахача наха кхоачам беш кхачан а промышленни а товараш арахецац. Бухаресте а кхыча городий а тикашка шеррача ассортиментах баьцадаарий а сомий а консерваш яц. Кхачан керттера тайпаш дIа-са декъача аргIаш хул, цхьайолча хана наьха хьашташ теркал ца деш доагора, электроэнергена кхом бу.

Цу тайпарча нийрчача гIулакхий бахьанаш, хетаргахьа, халоний овлаш, цхьайолча социалистически мехкашка — кулгалдараи доалдараи йолча административно-командни системера, боахама доалдара механизмера, планировани ечара кхоачамбоацарашкара, кадрови политике гIалаташцара лаха деза. Сона укхаза Румыне вай долча санна гласность дегIа ца еча санна хийтар. Цудухьа, укхаза проблемаш гуччахьа ювц. ХIаьта, из гIулакх, оалаш махиллара, тоаде йиш йолаш да.

Укх юбилейни шера СРР арахьара хьоарчадаь хинна декхар дIаделар. ТIеххьарча хана цунах стратегически декхар лоархIар. Малхбузен кредиташ дIалуш дукха къахьега дийзар. 1975 шера денз Румыне кредитораша 21 миллиард доллар дIаделар, цу даькъе, 7 миллиард доллар тIаеттаеннача процентех. Из ховш махиллара наьха вахара боарама, цар хьашташ кхоачашдара Iеткъад. Доазол дехьа дIаухар дикагIйола станокаш, автомобилаш, мебель, барзкъаш, кога гIирс, дулх...

ХIаьта, хIанз Румыне шийна тIера хала мухь дIабаьккхар, из наьха вахар тоалургхиларах бола тешам ба. Цу гIулакха материальни кIийле а хьахулаш латт. Духхьал 1988 шера СРР Малхбузенца яьча торговле диъ миллиард доллар пайда бир. Уж средстваш ирагIйола социально-экономически проблемаш къоастаярга дIаяхийтара тaронаш йолаш я. ХIанз сихха промышленноста модернизаци е еза 1988 шера балхах луш дола алапи, пенси лакхдала доладеннад, масала, алапи—10 процент, пенси — 8 процент. Мехка кулгалхоша из кампани йиллача ханал бутт хьалха чакхъяккха лаьрхIад. 1995 шера городашка жилищни проблема къоасталургхиларах бола тешам хьахиннаб.

Масштабни а низткъала а программаши планаши кхоачашъяра духьа тIатеIIa болх бе беза. Халкъ цунга хьех Румынски коммунистически парте. Цун мугIараш чIоагIдеш латт, организаторски а идеологически а болх бара эффективнегIа йола формаши методаши лех.

Цу наькъ тIа лоархIаме моттиг дIалоацаргья аргIанарча РКП XIV съезда. Дукха ха йоаццаш хиннача РКП ЦК пленума из хургйола ха белгалъяьккхай — укх шера ноябрь бутт чакхбоалаш. Съездана кийчо ярца кхы а чIоагIагIа хьахьокх ший мугIарашка 3,8 миллион саг чувоагIача парте вахар. Центральни Комитето хьалхашка декхар оттаду отчетно-хоржамий кампани йолча хана парте кулгалдара балхаш тIа — ЦК-а РКП ЦК Политисполкомага а кхаччалца, къахьегамхоех бола викалаш оттабелга. Кулгалдара органашка дукхагIа болхлой хуле, июнски пленума решенешка яздаь махиллара революционни лоIама гаранти а социализма идеяш а чIоагIъяр хургда.

Укхаза отчеташи хоржамаши чурапартийни демократи чIоагIъергхиларах тешаш ба. РКП уставага хьежжа хоржача органашка кандидаташ цхьан моттиге кхаьннел кIезигагIа боацаш хила беза.

Общественни отношенеш, политически система боахама доалдара механизм эргайоаккхача хана чоалхане, дукхагIча даькъе керда декхараш къоастаде дезаргда румынски коммунистий. Уж лохаш царна новкъостал ду тахан СССР-е, кхыча социалистически мехкашка хулача событеша.

Валентин ШАРОВ. (АПН).

Бухарест—Москва.